

УДК 378.091.27:005.336.5

В'ячеслав Осадчий

НАУКОВІ КОНКУРСИ У ПРОФЕСІЙНОМУ РОЗВИТКУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

На сьогодні сучасне постіндустріальне суспільство, характерною рисою якого є стрімкий розвиток інформаційних систем, значно підвищує попит на творчу ініціативу. Сьогоднішня соціальна ситуація диктує потребу в фахівці як особистості, яка творчо саморозвивається, здатна реалізувати свої індивідуальні запити, засвоювати нові знання та способи діяльності [4, с. 1].

Автор нової моделі організації інноваційного процесу, що отримала назву “потрійної спіралі”, (університет – виробничий сектор – інноваційний розвиток держави), професор Стенфордського університету і центру досліджень у галузі підприємництва бізнес-школи Единбурзького університету Г. Інковіц називає університет головним центром інноваційної та підприємницької діяльності [10].

Дж. Уотсон, лауреат Нобелівської премії, керівник програми “Геном людини” вважає, що головне – це хороша освіта. Але “правильна” не означає просто диплом Московського МДУ або Оксфорда. Дж. Уостон закликає зосередитися на цікавих для себе курсах і не витрачати час на зайві дисципліни. На його думку, в ході навчання майбутнього вченого необхідно більш-менш визначитися з темою і звзити поле своєї роботи та навчитися відповідати на питання “чому?”, а не “як?”. Відсутні факти, на його думку, можна вивести, якщо розуміти, звідки вони беруться. В історії, наприклад, багато подій логічно впливають одна з одної, так само і в біології. Заучувати ці факти пропонується, відмінники далеко не завжди стають відмінними вченими [6].

Останнім часом в Україні реалізується низка досліджень, у яких вивчаються різні аспекти організації наукової роботи в університеті, а також розкривається роль, яку відіграє наука у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців [8]. Тому в сучасних умовах постійно й неухильно зростає роль науково-дослідної діяльності, що здійснюється в рамках системи вищої школи. Причому ця роль має подвійне значення: поперше, в аспекті підготовки у сфері ВНЗ висококваліфікованих фахівців, які відповідають вимогам ХХІ ст., що неможливо без активної та цілеспрямованої інтеграції науки і навчального процесу, по-друге, в аспекті постійного зростання вкладу сектора науки ВНЗ в інноваційний науково-технічний і соціально-економічний розвиток країни.

Аналіз наукових джерел, власний досвід організації наукової діяльності університету дозволяє нам стверджувати, що сьогодення освіта через сучасну науку виступає основним фактором удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців, тобто існує єдність дослідницької діяльності й навчання, коли навчальний процес ґрунтується на наукових дослідженнях, які виконують викладачі спільно зі студентами. Разом із тим, аналіз реальної практики організації та проведення науково-дослідної роботи в університетах України свідчить про слабкий взаємозв'язок науки з навчальним процесом, а також про недостатньо виражену мотивацію викладачів до наукової діяльності. Причиною цього є, перш за все, недостатнє матеріальне стимулювання такої діяльності з боку керівництва університетів [7, с. 135-136].

У педагогічній науці сьогодні широко досліджуються різні аспекти організації та проведення НДРС: розробка методології та методики наукової творчості студентів (К. Добросельський, Ф. Орехов); взаємозв'язок навчальної та науково-дослідної роботи (І. Івашенко); раціональне управління науковою роботою студентів (Д. Цхакай); досвід організації наукової творчості студентів у вищих навчальних закладах (Л. Квіткіна); формування дослідницьких умінь у майбутніх учителів (Н. Амеліна, П. Горкуненко, В. Литовченко); обґрунтування психолого-педагогічних факторів, які зумовлюють успішність науково-дослідної роботи студентів (Л. Авдєєва, Д. Харизова).

Однак, незважаючи на велику кількість публікацій з означеної проблеми, невідпрацьованим залишається дієвий організаційно-економічний механізм залучення до наукової роботи талановитої молоді, забезпечення розвитку студентської наукової діяльності, узгодженість між структурними компонентами системи наукової підготовки студентів і відсутність ефективних засобів стимулювання наукової діяльності.

Мета статті полягає у визначенні ролі та місця наукових конкурсів, науково-дослідницької роботи у навчально-виховній діяльності вищого навчального закладу та їх вплив на професійне зростання студентської молоді. Завдання статті полягає у розкритті умов для формування у студента вмінь і навиків самоосвіти; висвітленні основних видів науково-дослідної роботи студента у вищому навчальному закладі; визначенні ролі конкурсів, доповідей, виступів на наукових конференціях, відвідування круглих столів, публікації тез у розвитку студентської наукової творчості.

Однією з умов вирішення завдань, що стоять перед сучасною освітою, є використання дослідницького підходу до навчання, який побудований на основі природного прагнення до самостійного вивчення навколишнього середовища. Головна мета дослідного навчання – форму-

вання у студента здібностей самостійно, творчо освоювати і перебудувати нові способи діяльності в будь-якій сфері життя [9, с. 275].

Студентська наукова робота у ВНЗ має свою специфіку, вибудовується на певних засадах: багатопрофільності, демократичності, активності, творчості, взаємозв'язку співдружності вишівської та галузевої практичної науки, гуманізації та гуманітаризації вищої освіти, розширення співдружності природничих, технічних і гуманітарних наук.

Сутність поняття науково-дослідної діяльності виявляється на основі філософського та психолого-педагогічного аналізу категорії діяльності й уявлення про логіку й етапи наукового дослідження. Згідно з цим, науково-дослідна робота студентів – це діяльність, пов'язана з пошуком відповіді на творче, дослідницьке завдання із заздалегідь невідомим рішенням. Вона включає у себе такі етапи: постановку проблеми; вивчення теорії, що присвячена означеній проблематиці; добір методик дослідження і практичне оволодіння ними; пошук необхідного матеріалу, його аналіз та узагальнення; власні висновки [2, с. 188].

У дослідженні П. Горкуненка науково-дослідна робота студентів розглядається як керована викладачем їх самостійна діяльність, спрямована на розвиток творчого потенціалу особистості, оволодіння первинним досвідом наукового дослідження, формування готовності до дослідницької діяльності [2, с. 189].

Поняття “науково-дослідна робота студентів” містить у собі дві частини, які взаємопов'язані між собою [3, с. 7]: безпосереднє навчання студентів основам проведення дослідницької діяльності, організації та методики наукової творчості; власне наукові дослідження, які здійснюють студенти в період навчального процесу під керівництвом професорів, доцентів і викладачів.

Науково-дослідна робота студентів є однією з невід'ємних складових роботи вищого навчального закладу і сприяє формуванню особистості майбутнього висококваліфікованого фахівця. До основних її функцій можна віднести: реалізацію індивідуального підходу в навчанні студентів, диференціювання їх спеціалізації; у рамках навчального процесу залучення студентів до різноманітних наукових досліджень і вирішення виробничих, економічних і соціальних завдань; забезпечення навчання студентів за допомогою раціонального й ефективного освоєння і використання знань, закладення основ для їх науково-дослідної та науково-технічної діяльності; розвиток у студентів здатності до самостійних обґрунтованих суджень і висновків; розвиток здатності використання самостійно здобутих наукових знань у швидкозмінних ситуаціях, відповідність вимогам професійної діяльності; прищеплення студентами уміння раціонально й ефективно використовувати вільний час, відволікання від набуття негативних звичок.

Беручи участь у роботі наукових лабораторій і гуртків, студентських наукових товариств і конференцій, студент здійснює повноцінну наукову працю, знаходить однодумців, із якими можна порадитися, поdiskутувати і поділитися результатами своїх досліджень. Тому, зважаючи на всі сторони навчального процесу вищого навчального закладу, всі студенти, хочуть вони цього чи ні, займаються дослідницькою роботою. Не здійснивши елементарного дослідження, не провівши аналізу наукової літератури, студент не зможе повноцінно, повно, обширно написати ні доповідь, ні реферат, ні індивідуальне науково-дослідне завдання, ні курсову, дипломну чи магістерську роботу. Але дана науково-дослідна робота відноситься до такої, яка передбачається навчальним планом, і кожний студент у період свого навчання у вищому навчальному закладі повинен її виконати. Також існує науково-дослідна робота, яка не передбачається навчальним планом. На сьогоднішній день це підготовка публікацій до різних наукових збірників, виступи на міжнародних конференціях, участь у всеукраїнських конкурсах та олімпіадах. Займатися такою науковою роботою чи ні залежить від самого студента, від його переконань, його життєвих позицій і цілей. У першу чергу, виконуючи таку роботу, студент несе відповідальність лише сам за себе, від нього самого залежить весь процес виконання даної роботи: вибір теми дослідження, визначення головних завдань, встановлення термінів виконання роботи, передбачення майбутніх результатів, а головне – чи буде дана робота завершена. Для такої роботи потрібно багато часу, тому студент витрачає весь свій вільний час, але розвиває такі важливі для майбутнього дослідника якості, як творче мислення, відповідальність і вміння відстоювати свою точку зору, здійснювати аналіз, узагальнення, систематизацію фактів. З боку викладача необхідні увага та підтримка, без яких студент, особливо на молодших курсах, не захоче (та й просто не зможе) займатися “нудною наукою”, якою здається майже будь-яка дисципліна на початкових етапах її освоєння.

Науково-дослідна робота студента є найбільш ефективною для розвитку дослідницьких і наукових здібностей у студентів, тому, коли студент розпочинає займатися актуальними питаннями будь-якої дисципліни, витрачаючи при цьому весь свій вільний час, то знімається одна з головних проблем викладача, зокрема мотивація студента до набуття занять. Викладачеві при співпраці з таким студентом потрібно вже ставитися до нього не як до учня, якого потрібно навчити, а як до молодшого колеги, з яким можна порадитися. Тобто можна твердо стверджувати, що студент із посудини, яку варто наповнити інформацією, перетворюється в її джерело. Він слідкує за новинками літератури, актуальними публікаціями,

намагається бути в курсі змін, що відбуваються в обраній ним проблемі, процес осмислення науки не припиняється за межами навчального закладу. Навіть під час відпочинку, під час зміни трудової діяльності у глибині його свідомості не припиняється процес самовдосконалення [1].

З першого курсу навчання, з перших його днів потрібно залучати студентів, прищеплювати прагнення до науково-дослідних та інноваційних робіт. Найскладніше завдання, що стоїть перед викладачем, полягає у виявленні серед учорашніх школярів, а вже сьогодні першокурсників майбутніх винахідників та науковців. Знаходячи таких студентів, викладач повинен звертати увагу на індивідуальні особливості студента, його прагнення, переконання, устремління та життєві пріоритети. Такий підхід дозволяє розбудити наукову й інноваційну діяльність, сприяє становленню студентської молоді, подальшому розвитку її знань, використанню майбутнього творчого та наукового потенціалу [10].

Із практики вітчизняних і зарубіжних вищих навчальних закладів відомо, що якісну освіту студентів можна забезпечити лише при органічному поєднанні навчальної та наукової діяльності викладачів і студентів. Цю складну справу може вирішити лише певна системність в отриманні нових знань, нових ступенів і методів мислення, навичок, умінь та алгоритмів отримання цих категорій пізнання.

Саме завдяки системному підходу відбуватися професійне зростання, яке здійснюється в горизонтальній площині. При цьому сам професіонал вибирає, як йому рухатися: “вглиб” професії або ж на розширення професійної компетентності. При зануренні у вузькоспрямовану діяльність студент може стати єдиним і неповторним професіоналом у даному напрямі та бути затребуваним у необмеженій кількості постійних і впевнених у фахівці клієнтів. Системна науково-дослідна робота та практична діяльність повинна виступати як одна з умов удосконалення професійної підготовки. Залежно від обраної спеціальності студенти вдосконалюють свої професійні навички у наукових колективах.

Студент переживає соціально-ціннісне ставлення до НДР, що реалізується в аналізі, оцінці виконаної ним роботи. Цінним є самоствердження, самореалізація індивідуальності, що усвідомлюється й пізнається в зіставленні, порівнянні з іншими студентами (які не брали участі у НДР). Тут яскраво виявляються здібності й індивідуальна неповторність студента, піднімаючись сходинками знань, він не тільки вчиться ефективно і плідно працювати, затрачаючи при цьому багато вільного часу і сил, але й отримує від процесу сходження велике задоволення, тому що здобуті ним знання допоможуть у навчанні та майбутній професійній діяльності.

Проектна робота дозволяє кожному студенту випробувати, виявити й актуалізувати хоча б деякі зі своїх талантів і обдарувань [5].

Особливу роль у розвитку студентської наукової творчості займають наукові конкурси, участь у наукових конференціях та олімпіадах, проведення круглих столів, зустрічі з ученими, а також публікація тез у збірниках наукових праць. До загальних цілей наукових конкурсів можна віднести: залучення обдарованих, творчих, ініціативних студентів до вирішення актуальних завдань шляхом створення власних науково-дослідних розробок; укладання спеціальних угод і контрактів представників бізнесових кіл з учасниками наукових конкурсів для майбутньої підтримки, супроводження та формування резерву молодих фахівців, висококваліфікованих співробітників; сприяння вирішенню проблем якісного й ефективного працевлаштування молодих спеціалістів – випускників ВНЗ.

Отже, оволодіння технологією організації науково-дослідної роботи та її виконання не лише сприяє забезпеченню глибини засвоєння навчального матеріалу, а й підвищує рівень інформаційної культури студентів, при цьому істотно змінюється роль студента, який стає активним учасником навчально-виховного процесу. Формування дослідницьких умінь і навичок відбувається впродовж усього навчання студентів з урахуванням вікових особливостей. Тут же підвищується роль викладача як лідера, організатора. У студентів змінюється джерело мотивації навчання (воно стає внутрішнім (інтерес)), підвищується рівень власної активності та творчості.

Таким чином, ми вважаємо, що підготовка студентів до наукових конкурсів – це багаторічна і постійна робота з наукової підготовки, а головною метою наукових конкурсів є виявлення, знаходження талановитих, творчих, відповідальних, інтелектуальних студентів, сприяння в подальшому їхньому професійному зростанню, створення кадрового резерву молодих фахівців і молодих науковців. Всі наукові конкурси проводять із метою активізації обміну науковими ідеями, розробками; вони допомагають роботодавцям познайомитися з майбутніми фахівцями ще на стадії їх навчання у ВНЗ; дати можливість студентам проявити себе повною мірою. Участь у наукових конкурсах дозволяє значно підвищити інтерес студентів до дослідної та проектної діяльності, керувати їх професійним зростанням через підвищення якості робіт, які вони виконують.

1. *Бєліч Н. І.* Залучення учнів до науково-дослідної роботи / *Н. І. Бєліч.* — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://osvita.ua/school/lessons_summary/upbring/27192/
2. *Бєляєв Ю. І.* Науково-дослідна діяльність студентів у структурі роботи університету / *Ю. І. Бєляєв, Н. М. Стеценко* // Педагогічний альманах. — 2010. — Випуск 6. — С. 188—191.

3. Волчанский М. Е. Организация научно-исследовательской работы студентов медицинских вузов : Методические рекомендации / М. Е. Волчанский, А. В. Петров. — Волгоград : ВолГМУ. — Волгоград, 2004. — 26 с.
4. Дубровина Е. А. Роль исследовательского обучения в формировании познавательной активности студентов на уроках информатики / Е. А. Дубровина // Проблемы и перспективы развития образования: материалы междунар. заоч. науч. конф. (г. Пермь, апрель 2011 г.). — Т. II. — Пермь : Меркурий, 2011. — С. 9—13.
5. Мельник І. Науково-дослідна робота у професійному становленні майбутнього педагога / І. Мельник, О. Гончарук. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Npdntu/pps/2009_3/melnik.pdf
6. Нобелевский лауреат призвал россиян работать по воскресеньям / Алексей Тимошенко / Портал “Вечная молодость”. — [Электронный ресурс]. — Режим доступу : <http://new.vechnayamolodost.ru/pages/pages/dzheuokastnolafo.html>
7. Прошкин В. Система стимулювання викладачів університету до наукової роботи / В. Прошкин // Гуманізація навчально-виховного процесу. — Випуск LV. Частина II. — Слов’янськ, 2011. — С. 134—141.
8. Прошкін В. Наукове керівництво як найважливіший фактор організації студентської наукової роботи / В. Прошкін. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://conferences.neasmo.org.ua/node/460>
9. Савенков А. И. Психологические основы исследовательского подхода к обучению : учебное пособие / А. И. Савенков. — М. : “Ось-89”, 2006. — 480 с.
10. Юрчук В. П. Як першокурснику стати винахідником / В. П. Юрчук. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://kpi.ua/1204-2>

Стаття надійшла до редакції 14.08.2012

В. Осадчий

Научные конкурсы в профессиональном развитии студенческой молодежи

В статье анализируются понятия, виды и содержание научно-исследовательской работы студента. Отмечено, что целенаправленное выполнение научных исследований в различных формах организации научной работы способствует формированию творческого специалиста, ученого. Научно-исследовательская работа является органической составляющей и обязательным условием успешной работы университета. На основе анализа делаются выводы относительно роли научных конкурсов в профессиональном становлении студенческой молодежи.

Ключевые слова: научно-исследовательская работа, студенческие научные конференции, научные конкурсы, учебно-воспитательный процесс.

V. Osadchy

Scientific Competitions in the Professional Development of Students

This article analyzes the concepts, types and contents of student's research work. The author points out that the task-oriented implementation of research in various forms of scientific work contributes to the formation of creative specialist and scientist. Research work is considered to be an integral component and prerequisite of a successful university. On the basis of the analysis the author concludes the role of scientific competitions in the professional formation of students.

Key words: research work, students' conferences, academic competitions, educational process.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України С. У. Гончаренко